

Коробченко А.А. доктор історичних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Батарейна І.О. аспірант

Підготовка майбутніх учителів до морального виховання учнів в умовах реформування освіти

Однією із найважливіших передумов побудови суспільства є високий рівень духовних і моральних сил людини. Мораль є основою багатого духовного життя людини. Одним із могутніх факторів зміцнення моральних основ суспільства є моральне виховання дітей, підлітків і молоді. Основою виховання молоді в Україні є національна ідея, яка відповідає потребам відродження і розвитку нашої культури та прилучення до світової.

В умовах реформування системи освіти в Україні, входження в Європейський освітній простір одним із пріоритетних завдань стає виховання гуманної особистості, яка могла б орієнтуватися у складній соціокультурній ситуації і будувати свої відносини з оточуючим світом на основі взаєморозуміння, співробітництва та толерантності. Визначальними рисами такої особистості є високі моральні якості. Держава, освіта та сім'я повинні спільно формувати цілісну моральну особистість, в якій регуляторами поведінки стануть моральні принципи. Моральне виховання займає особливе місце у вихованні і розвитку особистості, сягаючи своїм корінням в глибинні шари людської цивілізації. Уявлення про моральні цінності та ідеали змінювались зі зміною ладу.

Основу морального виховання у будь-який період становлять принципи загальнолюдської моралі та конкретні потреби суспільства в даний проміжок часу. Процес морального виховання характеризується поняттями “мораль”, “виховання”, “духовно-моральне виховання”, “моральне виховання”, “моральна вихованість”, “моральність”, “моральні якості”.

Становлення і розвиток Української держави підвищують роль духовних та моральних засад, які визначають поведінку людини, сприяють утвердженню її активної життєвої позиції. У цьому контексті моральному вихованню належить провідна роль. Проблеми морального виховання молоді порушено у низці нормативно-правових документів: Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. (2002), законах України “Про освіту” (2006), “Про вищу освіту” (2014), Концепції національного виховання студентської молоді (2009), Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2012), Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепції Нової української школи (2016) та ін[1,2,3,6].

До питань, пов’язаних з вирішенням завдань морального виховання, зверталися багато дослідників. Зокрема, на значення духовно-моральних цінностей у вихованні підростаючого покоління вказували В.Сухомлинський, А.Макаренко, Г.Ващенко, Б.Грінченко, І.Огієнко, С.Русова, І.Стешенко, С.Шацький, які розглядали їх у тісному зв’язку з розвитком усієї системи виховання. Формуванню моральної свідомості та почуттів приділяли увагу такі психологи, як І.Бех, М.Боришевський, О.Гришанова, Л.Божович, В.Крутецький, А.Ковальов, Г.Костюк, Л.Долинська, Н.Чепелєва, Д.Ніколенко, О.Скрипченко. У працях О.Ярмоленка, І.Бужиної, З.Васильєвої, М.Аплетаєва, Р.Атаманова розглядалися окремі аспекти морального виховання в процесі навчання. Питанням особливої ролі авторитету вчителя в моральному вихованні школярів присвячені праці багатьох сучасних педагогів і науковців: І.Бека, А.Бойко, О.Матвієнко, О.Савченко, О.Сухомлинської та ін.

Значення для людини та суспільства загальнолюдських моральних цінностей, методологічні засади системного підходу до вдосконалення морального виховання молоді, вироблення в учнів умінь і навичок поведінки, формування гуманних взаємовідносин у різних видах діяльності знайшли своє відображення у працях українських учених В.Бабич, В.Білоусової, А.Бойко,

Т.Люріної, Н.Молодиченко, Ю.Підборського, К.Плівачук, А.Сембрат, В.Сипченка, Л.Москальової, К.Кучиної, М.Окси, О.Савченко, Н.Сегеди, О.Сухомлинської та ін.

Визначаючи зміст морального виховання, М.Фіцула виділяє такі його розділи: формування національної самосвідомості; екологічне виховання; виховання свідомої дисципліни, обов'язку і відповідальності; правове виховання учнів. Педагог відзначає, що завданням морального виховання є: формування в учнів моральних понять, поглядів, переконань; виховання моральних почуттів; вироблення навичок і звичок моральної поведінки[8].

Виховання - багатогранний процес постійного духовного збагачення і тих, хто виховується, і тих, хто виховує (В.Сухомлинський)[7]. Вихованість - ступінь сформованості в людині соціальних та морально-естетичних відносин як найважливішої частини її особистісного розвитку (І.Харламов)[9]. Моральне виховання - цілеспрямований та систематичний вплив на свідомість, почуття та поведінку вихованців із метою формування в них моральних якостей, що відповідають вимогам суспільної моралі[5]. Основні завдання морального виховання: 1). формування моральної свідомості, 2). виховання та розвиток моральних почуттів, 3). вироблення вмінь та навичок моральної поведінки (І.Підласий)[5].

Відповідно до загальної мети освіти, місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві. Вчитель дає учневі теорію моралі, тобто уявлення про моральні вимоги суспільства, в якому він житиме. Але ще потрібно навчити учнів боротись за здійснення в своєму житті правильних настанов, боротись за самого себе, виховувати себе.

Основний процес морального виховання дитини, становлення її поглядів на життя і працю, гартування її волі і характеру здійснюється в школі. Забезпечити високий рівень морального виховання учнів можна лише в тому разі, якщо учитель не тільки зрозуміє всю велич завдань, які стоять перед ним, а й буде достатньою мірою підготовлений до здійснення їх, володіє методами і прийомами морального виховання дитини на різних етапах її розвитку.

Ефективність упровадження реформи загальної середньої освіти «Нова українська школа» передусім визначається вирішенням питань підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Сучасний випускник вищого педагогічного навчального закладу повинен бути готовим до реалізації нового Державного стандарту початкової освіти й у найближчому майбутньому стати провідниками нових освітніх ідей на засадах людиноцентризму, педагогіки партнерства тощо. Сучасний вчитель повинен не тільки досконало володіти теорією і методикою окремої дисципліни, а й бути всебічно розвиненою особистістю, одержати ґрунтовну підготовку з різних аспектів педагогічної діяльності, бути людиною культури і вселюдських цінностей. Усе це вимагає суттєвого перегляду не лише змісту професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, оновлення методик викладання фахових дисциплін, а й використання особливого освітнього простору.

Світогляд закладається саме в сім'ї та школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. Тут вирішується, чи людина захоче і чи зможе навчатися впродовж життя.

Випускник нової школи — цілісна особистість, всебічно розвинена, здатна до критичного мислення. Патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини, здатний до ризику та інновацій.

Нова школа працюватиме на засадах “педагогіки партнерства”. “Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло”, - писав Василь Сухомлинський[7]. Основні принципи цього підходу: повага до

особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог-взаємодія-взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

У навчанні будуть враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей. Педагогічні задачі вирішуватимуться в атмосфері психологічного комфорту та підтримки. Буде забезпечено неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, подолано будь-яку дискримінацію. Учителів навчатимуть, як плекати у учнів та в собі гідність, оптимізм, сильні риси характеру та чесноти. Виховний процес буде невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні, соціально-політичні. Нова українська школа буде виховувати не лише відповідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього людства.

Виховання не буде зведено лише до окремих “занять із моралі”. Виховання сильних рис характеру та чеснот здійснюватиметься через наскрізний досвід. Усе життя Нової української школи буде організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. У формуванні виховного середовища братиме участь увесь колектив школи. У закладах буде створюватися атмосфера довіри, доброзичливості, взаємодопомоги і взаємної підтримки при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті. Ключовим виховним елементом стане приклад учителя, який покликаний зацікавити дитину. Буде запроваджено програми із запобігання дискримінації, насильства та знущанням у школі. Відносини між учнями, батьками, вчителями, керівництвом школи та іншими учасникам освітнього процесу буде побудовано на взаємній повазі та діалозі[3].

Таким чином, проблема вивчення морального виховання є актуальною. Подальшої розробки потребують питання вивчення історії розвитку морального виховання. Більшість історіографії охоплює лише окремі аспекти. Основу

морального виховання досліджуваного періоду становить зверненість та залежність від навколишнього, людей, традицій, принципів гуманізму. Узагальнивши багатий досвід шкіл, можна показати основні умови, форми і методи виховання моралі в учнів.

Список літератури

1. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 № 2145 - VIII ст. 1-7. URL: <http://zakon.rada.gov/lavs/show/2145-19> (дата звернення: 05.01.2019).
2. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13. 05. 1999. № 651 - XI□V ст. 1-2. URL: <http://zakon.rada.gov/lavs/show/651-14> (дата звернення: 05.01.2019).
3. Концепція «Нова українська школа» Схвалено рішенням кол. МОН України від 27.10.2016. URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 05.01.2019).
4. Педагогіка: Навч. посіб. / [упорядники І.М. Богданова, І.А. Бужина, Н.І. Дідусь, Н.А. Кавалерова, З.Н. Курлянд, В.Г. Орищенко, Р.І. Хмелюк, О.С. Цокур, Н.А. Шевченко, О.М. Яцій]. - Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2001. - 357 с.
5. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. - М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1999. - Кн. 2: Процесс воспитания. - 256 с.
6. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електрон. ресурс]. – 2015. – Режим доступу : <http://osvita.ua/news/43501/>
7. Сухомлинський В. Як виховати справжню людину / В. Сухомлинський // Вибр. твори : у 5-ти т. – Т. 2. – К., 1976. – С. 149 – 416.
8. Фіцула М.М. Педагогіка : Навч. посібник / М.М. Фіцула. - Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 1997. - 189 с.
9. Харламов И.Ф. Педагогика : Учеб. пособие. - 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Гардарики, 2003. - 519 с.